

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова**

Бованенко Ольга Олександрівна

УДК 378.015.31:7(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2018

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
Вайнола Ренате Хейкіївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
старший науковий співробітник
Коновець Світлана Володимирівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
старший науковий співробітник лабораторії
громадянського та морального виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент
Пацалюк Ірина Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри образотворчого,
декоративно-прикладного мистецтва,
дизайну і методики їх викладання.

Захист дисертації відбудеться 20 грудня 2018 року о 13 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01130, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано « 19 » листопада 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі реформування діяльності закладів вищої освіти в центрі уваги постає реалізація завдань гуманізації освіти та формування засад культури молоді людини. Особливої значущості з огляду на це набуває завдання формування художньо-естетичної культури майбутніх фахівців. Сучасні заклади вищої освіти мають актуалізувати роль художньо-естетичного виховання як важливого засобу формування ціннісних ставлень до дійсності, культурологічного світогляду, особистісного та професійного зростання студентів.

Особливо актуальною постає проблема формування художньо-естетичної культури в підготовці фахівців соціальної та освітньої сфер, оскільки вони є координаторами системи соціальних впливів на особистість в соціокультурному та освітньому середовищі. Педагогічний університет є закладом освіти, діяльність якого спрямована на розвиток науки і культури, здійснення фундаменталізації знань молоді, організацію досліджень та навчання за всіма рівнями широкого спектру природничо-наукових, гуманітарних та інших галузей науки, техніки і культури та сприяє здійсненню освітньої та культурно-просвітницької діяльності серед населення.

Успішність формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів гарантує не лише забезпечення теоретичних та практичних засад цього процесу, але й посилення уваги до впровадження змісту, форм і методів освітньої роботи, активізації аудиторної та позааудиторної діяльності студентів, розкриття особливостей формування їх професійних умінь і навичок.

Важливу роль у створенні ситуації соціального благополуччя, забезпеченні конструктивної взаємодії з дітьми, молоддю, членами їх родин, представниками громади відіграють види діяльності по здійсненню терапевтичного, реабілітаційного, профілактичного впливів на об'єкти соціально-виховної роботи. Саме тому набуває особливого значення оволодіння студентами педагогічних університетів формами та методами, техніками й прийомами декоративно-прикладної діяльності. Декоративно-прикладна діяльність студентів педагогічних університетів постає як важлива складова освітнього процесу з оволодіння техніками та прийомами створення майбутніми педагогами продуктів художньо-естетичного значення.

Актуальність цих завдань підтверджується положеннями Законів України «Про вищу освіту» (2018 р.), «Про освіту» (2017 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013р.), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2016 р.), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016-2020 рр., Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2007 р). У цих документах утверджуються принципи поваги до культурних надбань, традицій, національного мистецтва, актуалізуються завдання формування художньо-естетичної культури студентів.

Проблема формування художньо-естетичної культури особистості розглядається в наукових дослідженнях у таких аспектах: філософія мистецької діяльності (І. Зязюн, О. Михайличенко, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.); формування естетичної культури особистості (М. Каган, С. Миропольська, С. Русова

та ін.); обґрунтування значення цінностей національної культури і мистецтва (Г. Ващенко, Г. Костюшко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.); роль естетичного виховання в процесі становлення особистості (І. Бех, В. Лозова, О. Комаровська, Г. Локарева, О. Семашко та ін.); реалізація художньо-естетичного досвіду в творчій діяльності (О. Рубан, Р. Ткач, Л. Петько та ін.).

Зміст, форми та методи виховання студентської молоді висвітлено в працях Р. Вайноли, А. Капської, О. Максимової, Ж. Петрочко, В. Тернопільської, Н. Чернухи, С. Шашенко та ін.

Можливості використання декоративно-прикладного мистецтва в соціальній та освітній сферах деталізовано у дослідженнях О. Власюк, І. Пацалюк, Л. Фірсової та ін.

У дисертаційних дослідженнях останніх років механізми формування культури студентської молоді засобами художньої діяльності відображено в таких аспектах: виховання педагогічної культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів (О. Гомонюк), виховання толерантності студентів засобами декоративно-прикладної діяльності (Т. Осьмак), підготовка студентів саме педагогічних університетів до соціокультурної діяльності (О. Чернишенко); виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва (О. Гевко) та ін.

Загалом учені визнають вагому роль художньо-естетичної культури в особистісному та професійному становленні майбутніх педагогів, однак питанням формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності відводиться недостатньо уваги.

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених вихованню художньої та естетичної культури майбутніх педагогів, багато питань цієї складної теми залишаються не до кінця розв'язаними, оскільки існують *суперечності* між:

- вимогами суспільства до формування культурно багатой особистості молодій людині та реальним станом сформованості художньо-естетичної культури студентської молоді;

- вимогами до професійної компетентності студентів педагогічних університетів і недостатньою спрямованістю сучасних закладів вищої освіти на її формування в системі соціально-виховної роботи;

- потребою майбутніх педагогів в оволодінні техніками та прийомами декоративно-прикладної діяльності з метою формування власної художньо-естетичної культури та відсутністю необхідного змістово-технологічного забезпечення даного процесу.

Отже, об'єктивна суспільна значущість досліджуваного процесу, визначені суперечності, недостатність теоретичного обґрунтування та практичної реалізації досліджуваних проблем зумовили вибір *теми дисертаційного дослідження: «Формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності».*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного

університету імені М.П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №6 від 29.10.2015 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №8 від 15.12.2015 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати сутність та експериментально перевірити ефективність змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Визначити теоретико-методичні засади формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

2. Розкрити особливості декоративно-прикладної діяльності та її місце в системі формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

3. Обґрунтувати критерії, визначити показники та виявити рівні сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

4. Розробити змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності та перевірити його дієвість.

Об'єкт дослідження – формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів.

Предмет дослідження – змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові теорії та положення про: культурологічні засади формування особистості (Г. Падалка, О. Рудницька, О. Шевнюк та ін.), роль художньої культури в становленні та розвитку особистості (І. Бех, О. Комаровська, Н. Миропольська та ін.); роль естетичного виховання у формуванні особистості майбутнього педагога (І. Зязюн, Л. Левчук, В. Лозовий, Л. Печко, О. Шумейко та ін.); теорію та технології соціально-виховної роботи зі студентською молоддю (Р. Вайнола, А. Капська, О. Матвієнко, В. Тернопільська, С. Харченко, Н. Чернуха та ін.); сутність декоративно-прикладної діяльності (Л. Арістова, О. Гевко, Л. Зеленська, С. Коновець та ін.)

З метою розв'язання окреслених завдань застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури, узагальнення теоретичних підходів до проблеми дослідження з метою окреслення понятійного апарату, виявлення сутності та специфіки формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; аналіз навчальної документації з метою виявлення змістових особливостей та контентного наповнення освітнього процесу щодо формування художньо-естетичної культури студентів, обґрунтування змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних

університетів; *емпіричні* – анкетування, спостереження, тестування, метод незалежних експертних оцінок, ранжування, нарративні методики, аналіз результатів практичної діяльності студентів з метою визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою перевірки ефективності змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності; *статистичні*: методи математичної статистики для аналізу і визначення якості дії змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано складові змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (напрями, змістове наповнення, форми та методи); розкрито сутність понять «художньо-естетична культура студентів педагогічних університетів» та «декоративно-прикладна діяльність студентів педагогічних університетів»; виявлено особливості декоративно-прикладної діяльності студентів педагогічних університетів; обґрунтовано критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний, ціннісний, творчо-діяльнісний), відповідні показники та рівні формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів;

– *уточнено*: трактування понять «художньо-естетична культура» та «декоративно-прикладне мистецтво», характеристику видів декоративно-прикладної діяльності;

– *подальшого розвитку* набули форми та методи освітнього процесу студентів педагогічних університетів з формування художньо-естетичної культури у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у впровадженні: якісно нового змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; методичних рекомендацій для педагогів, студентів педагогічних університетів щодо підвищення ефективності формування художньо-естетичної культури студентів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, що залучені до процесу формування художньо-естетичної культури особистості засобами декоративно-прикладної діяльності, а також фахівців соціальної та освітньої сфер; у практичній роботі педагогів, вихователів, керівників творчих об'єднань, гуртків; у підготовці майбутніх соціальних педагогів та організаторів соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю під час викладання курсів «Прикладні методики в соціально-виховній роботі», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Технології соціально-педагогічної роботи».

Результати дослідження впроваджено у практику роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/2199 від 15.12.2017 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 3677 від 27.12.2017р.), Мелітопольського державного

педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка №01-28/850 від 30.05.2018 р.), Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (довідка № 1222/24 від 01.06.2018 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (довідка № 1373 від 07.06.2018 р.).

Дослідження проводилося протягом 2015-2018 рр. На різних етапах дослідження охопило 881 особу: 856 студентів педагогічних університетів (з них: ЕГ – 204 особи, КГ – 232 особи) та 25 педагогів.

Особистий внесок здобувача. У статті, опублікованій у співавторстві з Р. Вайнолою, авторським є висвітлення складових змістового та технологічного забезпечення досліджуваного процесу.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях та повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери» (Україна, Ніжин, 5-6.05.2016 р.), «Культурний вектор розвитку України початку XXI століття: реалії і перспективи» (Рівне, 10-11.11.2016 р.), «Сучасна наука, бізнес та освіта» (Болгарія, Варна, 3-4.07.2017 р.), «Соціальне виховання: від традицій до сучасності» (Україна, Київ, 29.03.2018 р.), «Проблеми розвитку сучасної науки: теорія та практика» (Іспанія, Мадрид, 27.04.2018 р.); *всукраїнських* – П'яті, Шості, Сьомі та Восьмі Сіверянські соціально-психологічні читання (Чернігів, 29.11.2014 р., 25.11.2015 р., 14.12.2016 р. та 6.12.2017 р. відповідно), методологічний семінар «Нові тенденції і явища у дитячому і молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри» (Київ, 16.11.2017 р.), круглий стіл «Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні» (Київ, 24.05.2018 р.); *щорічних звітно-наукових конференціях* професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» та на засіданнях кафедри соціальної педагогіки (2015-2018 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені в 10 публікаціях. Із них: 1 – методичні рекомендації, 5 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 зарубіжні публікації, 2 тези доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 270 сторінок, із них 168 сторінок основного тексту; 16 додатків обсягом 73 сторінки. У роботі представлено 8 таблиць і 15 рисунків, які відображені на 12 сторінках. Список використаних джерел нараховує 255 найменувань, із них 10 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію та впровадження матеріалів дисертації, особистий внесок здобувача, наведено відомості про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «*Теоретико-методичні засади формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів*» – обґрунтовано теоретико-методичні засади формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів: конкретизовано понятійний апарат дослідження, деталізовано підходи до художньо-естетичної культури майбутніх фахівців у контексті педагогічних досліджень; охарактеризовано особливості декоративно-прикладної діяльності студентів педагогічних університетів; визначено критерії, схарактеризовано показники та виявлено рівні сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

Художня культура трактується (А. Балян, Л. Дементьєва, І. Зязюн, Я. Мамонтов, Л. Фірсова, О. Шумейко та ін.) як особистісне утворення, що передбачає розуміння культурного змісту творів мистецтва, засвоєння мистецьких цінностей, трансформації чи інтерпретації їх у власні художні потреби та творчі вирази.

Естетичну культуру представлено (В. Большаков, Б. Єрасов, О. Комаровська, Н. Крилова, О. Рудницька та ін.) як особистісне утворення, що відображає розвиненість естетичних смаків, емоційно-почуттєвого культурологічного досвіду та позитивного емоційного ставлення до естетичних явищ об'єктивного навколишнього світу.

Художньо-естетичну культуру вчені (Л. Божович, Н. Бутенко, Н. Зеленська, В. Каминін та ін.) розглядають як невід'ємну частину духовної і матеріальної культури особистості в контексті набутого нею досвіду через оволодіння засобами мистецтва, що сприяє формуванню знань художньо-естетичної культури, художньо-естетичних цінностей, прагнень, емоцій та готовності до творчої художньо-естетичної діяльності.

Обґрунтовано, що художньо-естетична культура студентів педагогічних університетів є важливою складовою загальної педагогічної культури. У зв'язку з цим, запропоновано визначення *художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів* як складової культури майбутніх педагогів, що містить художньо-естетичні знання, художньо-естетичні цінності, емоційно-мотиваційну спрямованість та здатність до створення художньо-естетичного продукту у процесі виконання професійних завдань майбутньої педагогічної діяльності.

Таке трактування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів дозволило охарактеризувати декоративно-прикладну діяльність як дієвий чинник формування даного виду культури у студентів педагогічних університетів.

У дисертації *декоративно-прикладне мистецтво* визначено (А. Мілер, С. Раппопорт, М. Соколова, В. Широцький, Д. Щербаківський та ін.) як галузь декоративного мистецтва, що спрямована на створення художніх виробів, які характеризуються декоративною образністю й практичним використанням у побуті.

Декоративно-прикладну діяльність студентів педагогічних університетів представлено як дієвий засіб формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів у процесі оволодіння цінностями народного мистецтва, техніками та прийомами створення художніх виробів, реалізації творчих проектів, збереження та поширення національної культурної спадщини.

Узагальнено підходи до групування видів та матеріалів декоративно-прикладного мистецтва: за призначенням – речі побутового використання, одяг, взуття, прикраси, меблі; за сировиною: природні матеріали – текстиль, деревина, камінь; штучні та специфічні матеріали – кераміка, скло, метали та їх сплави, пластмаси та ін. (Г. Земпер, М. Каган, О. Некрасов, Я. Фельке та ін.).

Запропоновано авторську класифікацію *видів декоративно-прикладного мистецтва*. Відповідно до художньої обробки матеріалів декоративно-прикладне мистецтво поділяють на такі види, як: художня обробка тканини та шкіри, художня вишивка та гаптування, художнє в'язання, художнє мереживо, художнє ткацтво, художнє килимарство, художня бійка, художнє різьблення, художнє випалювання, художнє плетіння, художня кераміка, художня обробка каменю, художнє скло, художнє гончарство, художнє ковальство, художнє литво, художнє гравіювання, художнє карбування, художня аплікація та витинанка, декоративний розпис, писанкарство, лялькарство, художнє бісероплетіння, флористика, скань (філігрань). Деталізовано можливості таких зарубіжних технік декоративно-прикладного мистецтва, як: декупаж, квілінг, оригамі та пап'є-маше. Надано змістову характеристику та визначено особливості кожної з технік декоративно-прикладного мистецтва.

У розділі визначено *можливості декоративно-прикладної діяльності* щодо формування художньо-естетичної культури: виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва; усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу; формування навичок, прийомів роботи з матеріалом та репродуктивної інтерпретації мотивів і сюжетів; розвиток творчих умінь і здібностей; стимулювання творчої активності та стійкого інтересу до художньо-естетичної культури; формування потреби у створенні виробів не виключно з точки зору їх практичного використання, а й з урахуванням художньо-естетичної цінності такого виробу; підготовка до свідомої трудової діяльності; формування таких моральних якостей як працелюбність, цілеспрямованість, відповідальність тощо.

Виокремлено *фактори впливу* декоративно-прикладної діяльності на формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів: засвоєння національної й загальнолюдської культурної спадщини через розуміння унікальності національних художньо-естетичних надбань; виховання поваги до культури власного народу, формування активної громадської позиції та патріотизму; трансляція знань та вмінь декоративно-прикладної діяльності у зміст майбутньої професійної педагогічної діяльності.

Виявлено *особливості декоративно-прикладної діяльності студентів педагогічних університетів щодо формування художньо-естетичної культури*: декоративно-прикладна діяльність студентів педагогічних університетів є структурним елементом освітнього процесу педагогічних університетів та має дидактичне спрямування; має на меті трансформацію продуктів творчої діяльності в зміст та форми освітнього процесу; може стати додатковим фаховим надбанням та забезпечити гурткову роботу з вихованцями; може виступати інструментом майбутньої професійної взаємодії педагогів із громадою, батьками та різними соціально-виховними інституціями; бере витоки з народної педагогіки, має прояви автентичності, що сприяє формуванню патріотичної позиції у студентів

педагогічних університетів; базується на індивідуальному підході до виховання фантазії, уяви, альтернативного мислення особистості студента; сприяє розвитку творчих здібностей та творчого потенціалу студентів педагогічних університетів. Водночас відбір технік декоративно-прикладної діяльності обумовлений можливістю та потенціалом майбутніх вихованців, анатомо-фізіологічними та віковими особливостями дітей та молоді.

Визначення особливостей декоративно-прикладної діяльності щодо формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів та аналіз наукових підходів до характеристики критеріїв сформованості художньої та естетичної культури дітей та молоді (В. Камикін, А. Кроуфорд, Л. Масол, Н. Мінасян, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, Л. Предтеченська, В. Рагозіна, О. Рудницька та ін.) дозволили розробити критеріальні засади дослідження.

Виокремлено такі *критерії та показники* сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів: *когнітивний* (пізнавальний інтерес, ерудованість, культурологічний світогляд); *емоційно-мотиваційний* (естетичний смак, бажання долучитися до культурних надбань, емоційно-почуттєвого культурологічного досвіду); *ціннісний* (ціннісне ставлення до культурної спадщини, прийняття цінностей культури як особистісних, збереження та поширення художньо-естетичних цінностей); *творчо-діяльнісний* (художньо-естетична інтерпретація, втілення художньо-естетичних образів у практичну професійну діяльність, здатність створювати продукт художньо-естетичної діяльності).

Рівень сформованості художньо-естетичної культури трактується як частота, постійність та яскравість прояву визначених показників та критеріїв. Надано змістову характеристику рівнів сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (адаптаційний, репродуктивний, конструктивний та креативний).

Креативний рівень. Студенти, що досягли креативного рівня сформованості художньо-естетичної культури: демонструють пізнавальний інтерес до художньо-естетичної культури, творів мистецтва, проявляють бажання дізнатися про культурну, мистецьку спадщину; вони володіють потужним багажем знань про художньо-естетичну культуру, її сутність та складові; їм притаманний широкий культурологічний світогляд; володіють естетичним смаком, гостротою естетичного сприйняття, емоційно-почуттєвим культурологічним досвідом; проявляють бажання долучитися до культурних надбань та залучають до них інших; сприймають та приймають художньо-естетичні явища як цінність, постійно проявляють бажання до їх збереження та поширення. Водночас такі студенти володіють здатністю до авторської, самостійної художньо-естетичної інтерпретації творів мистецтва; вони вміють нестандартно втілювати художньо-естетичні образи в практичну діяльність.

Конструктивний рівень. Студенти даної групи проявляють: пізнавальний інтерес до художньо-естетичної діяльності, культурологічний світогляд та ерудованість за умови стимулювання з боку викладача чи власної зацікавленості; ситуативне бажання долучитись до культурних надбань; демонструють естетичний смак, емоційно-почуттєвий культурологічний досвід у сприятливих педагогічних умовах. Вони здатні до втілення художньо-естетичних образів у практичну діяльність, проте не завжди проявляють готовність до збереження та поширення

художньо-естетичних цінностей; володіють набором умінь та навичок художньо-естетичної діяльності, проте не створюють оригінальний продукт.

Репродуктивний рівень. Студенти даної групи проявляють: певний інтерес до художньо-естетичної культури, творів мистецтва, проте вони не володіють достатнім рівнем знань художньої культури, їх культурологічний світогляд обмежений; вони не завжди демонструють бажання долучитися до культурних надбань, інколи проявляють відсутність естетичного смаку; рідко проявляють бажання до збереження та поширення художньо-естетичних цінностей. Вони не завжди можуть виявити зміст, ідею художнього образу; продукт художньо-естетичної діяльності створюється за зразком, під контролем та за допомогою викладача.

Адаптаційний рівень. Сформованість показників художньо-естетичної культури студентів даної групи характеризується: нестійким ставленням студентів до об'єктів культури; відсутністю знань художньо-естетичної культури і готовності до їх використання. Такі студенти тільки адаптуються до норм та вимог сприйняття мистецьких явищ, у них майже не сформований емоційно-почуттєвий культурологічний досвід, відсутнє бажання долучитись до культурних надбань, процес усвідомлення цінностей художньо-естетичної культури лише розпочинається. Здатність створювати продукт художньо-естетичної діяльності у цієї групи студентів проявляється епізодично. Відсутнє бажання і вміння втілення художньо-естетичних образів у практичну діяльність.

Констатувальний етап експерименту проходив з листопада 2015 р. до квітня 2016 р. року на базі п'яти педагогічних університетів України: Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

До експерименту було залучено 856 студентів I-III курсів спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна робота», «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» та 25 педагогів.

Завданнями констатувального етапу дослідження стали: аналіз документації педагогічних університетів (планів роботи закладів вищої освіти та планів соціально-виховної роботи) з метою виявлення змістових особливостей та контентного наповнення освітнього процесу щодо формування художньо-естетичної культури студентів; оцінювання актуальності та необхідності формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів засобами декоративно-прикладного мистецтва; виявлення рівня усвідомлення студентами базових понять художньо-естетичної культури; виявлення рівнів сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

Контент-аналіз документації педагогічних університетів (річних планів роботи університетів, факультетів, кураторів (наставників) академічних груп та навчальних планів за спеціальностями) дозволив з'ясувати, що в планах соціально-виховної роботи не виокремлено такий аспект як формування художньо-естетичної культури студентів, не деталізовано значення декоративно-прикладної діяльності студентів;

застосування декоративно-прикладного мистецтва визначено в планах та програмах лише як засіб формування професійної компетентності та готовності до виконання функцій за відповідною спеціальністю.

За результатами анкетування студентів (856 осіб) визначено недоліки організації соціально-виховної роботи університетів, що уповільнюють процес формування художньо-естетичної культури студентів: недостатня кількість заходів (413 осіб – 48,25%); відсутність форм роботи за активної участі студентів (376 осіб – 43,93 %); низький художньо-естетичний рівень оздоблення приміщень університету (344 особи – 40,19%); стереотипні, монологічні форми роботи зі студентами (405 осіб – 47,31%); мінімальна кількість форм роботи, де студенти самостійно створюють продукт художньо-естетичної діяльності (422 особи – 49,30%) тощо.

Задля оцінювання сформованості рівнів художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів підібрано низку діагностичних методів та методик (індикаторів), що покладені в основу дослідження: авторське анкетування, методика В. Аванесова «Вимірювання художньо-естетичної потреби», методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації», методика Н. Самсонової «Незавершене речення», метод включеного спостереження, нарративні методики, метод ранжування та метод незалежних експертних оцінок.

Результати застосування діагностичних методик дозволили виявити у студентів як контрольної (232 особи), так і експериментальної (204 особи) груп переважання адаптаційного та репродуктивного рівнів сформованості показників художньо-естетичної культури студентів. З'ясовано, що майже в половини студентів (44,83% КГ та 45,59% ЕГ) показники художньо-естетичної культури сформовані на репродуктивному рівні, в значній кількості студентів – на адаптаційному рівні (32,33% КГ та 32,35% ЕГ), значно менша кількість студентів продемонструвала конструктивний рівень сформованості показників художньо-естетичної культури (15,95% КГ та 15,2% ЕГ), а ще менша – креативний (6,89% КГ та 6,86% ЕГ). Найменш розвинутими показниками художньо-естетичної культури студентів виявилися такі: пізнавальний інтерес, бажання долучитися до культурних надбань, прийняття цінностей культури як особистісних, здатність створювати продукт художньо-естетичної діяльності.

Отримані результати констатувального етапу експерименту підтвердили висновки щодо недостатнього рівня сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів за всіма критеріями та показниками; дозволили конкретизувати завдання експериментальної роботи щодо розробки та впровадження змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

У другому розділі – *«Змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів»* – обґрунтовано складові змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; здійснено характеристику експериментальної роботи щодо використання декоративно-прикладної діяльності як чинника формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів; проведено оцінку дієвості експериментальної

роботи з формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Формування художньої-естетичної культури студентів педагогічних університетів визначено як процес поступового засвоєння студентами художньо-естетичних знань, розуміння та прийняття художніх та естетичних цінностей, розвитку емоційних спрямувань та мотивації до художньо-естетичної діяльності під час набуття вмінь та навичок виконання професійних завдань майбутньої педагогічної діяльності.

Змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів визначено як сукупність змістового наповнення даного процесу (змістові напрями та їх складові) та його технологічного упровадження (відповідний методичний інструментарій: форми та методи освітньої роботи), що забезпечать оптимізацію процесу формування художньо-естетичної культури студентів.

Змістове забезпечення визначено як сукупність змістового наповнення даного процесу. Змістовими складовими стали такі *напрями*: формування художньо-естетичних знань, формування художньо-естетичних цінностей, розвиток емоційної спрямованості та мотивації до художньо-естетичної діяльності, формування норм культури поведінки.

Технологічне забезпечення трактується як сукупність форм та методів щодо формування художньої-естетичної культури студентів педагогічних університетів. У структурі технологічного забезпечення визначено комплекс форм (аудиторні – лекції, відеолекторії, майстер-класи, культурологічні бесіди, музейні години, відкриті заліки; позааудиторні – творчі майстерні, ярмарки, форми створення дизайну середовища освітнього простору, виставки, факультативи) та методів роботи (методи формування свідомості, організації діяльності, стимулювання діяльності студентів, самовиховання, методи народної педагогіки, інформаційно-пошуковий метод, метод створення художнього контексту).

Обґрунтування змістово-технологічного забезпечення формування художньої-естетичної культури студентів педагогічних університетів надало можливість розгорнути формувальний етап експериментальної роботи.

Формувальний етап експериментальної роботи проводився з вересня 2016 р. до березня 2018 р. на базі Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. До роботи було залучено 204 студенти експериментальної групи.

З метою впливу на показники когнітивного критерію формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів було впроваджено такі методи роботи, як: методи формування свідомості, інформаційно-пошуковий метод, а також такі форми роботи, як: лекції, культурологічні бесіди, музейні години, відвідування виставок.

Розвитку показників емоційно-мотиваційного критерію формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів сприяло упровадження методів самовиховання та стимулювання і низки форм роботи: відео лекторіїв, майстер-класів, ярмарок, виставок.

Позитивну динаміку рівнів сформованості показників ціннісного критерію формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів забезпечили методи формування свідомості, інформаційно-пошуковий метод та методи народної педагогіки, а також такі форми роботи, як: культурологічні бесіди, музейні години, виставки.

Розвитку показників творчо-діяльнісного критерію формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів сприяло впровадження методів організації діяльності, методу створення художнього контексту та форм експериментальної роботи, таких як: відкриті заліки, творчі майстерні, створення дизайну середовища освітнього простору.

Найбільш ефективними формами впровадження змістово-технологічного забезпечення стали:

- лекції («Світове мистецтво – етапи історичного становлення», «Функції мистецтва та декоративно-прикладної діяльності в соціально-виховній роботі», «Художня діяльність як засіб духовного розвитку особистості»);

- культурологічні бесіди («Квітучі сни Катерини Білокур», «Петриківська малювання Тетяни Пати», «Почуття міри – виняткове почуття», «Культура – невід’ємна складова гармонійної особистості»);

- музейні години (що проводилися в Pinchuk Art Center, в музеї видатних діячів української культури, у козацькому селищі «Мамаєва Слобода», Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, а також Державному краєзнавчому музеї «Дрогобиччина», музеї народної архітектури і побуту «Шевченківський гай» м. Львів);

- відеолекторії («Український оберіг – віддзеркалення геноу української нації», «Сторінками творчості майстрів декоративного розпису»);

- майстер-класи («Вчимося планувати змістовне дозвілля в умовах культурного простору міста», «Виготовляємо квіти з листя для осінньої композиції», «Вчимося мистецтву паперової пластики оригамі – модель «Лелека» в техніці простого оригамі», «Оволодіваємо мистецтвом аплікації»);

- благодійний ярмарок як окрема локація щорічної благодійної акції «Збережемо дитячі мрії»;

- відвідування виставок (новорічних прикрас Клавдієвської фабрики ялинкових іграшок, писанок з різник регіонів України, виставки «Марія Приймаченко. Неосяжне», виставки «Музейний проект «Вікна» Петра Гончара», виставки рушників в галереї сакрального мистецтва м. Дрогобич);

- студентські творчі майстерні на базі різних соціальних інституцій;

- форми створення дизайну середовища освітнього простору (інсталяції «Великоднє дерево», експозиції «Новорічні мрії», фотозони до календарних свят).

На *контрольному етапі* здійснено оцінювання дієвості експериментальної роботи щодо формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності, а саме повторне визначення рівня сформованості показників художньо-естетичної культури студентів контрольних та експериментальних груп; перевірку ефективності впровадженого змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів за допомогою методів

математичної статистики; визначення перспективних напрямів формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

Аналіз результатів сформованості показників художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів дозволив констатувати суттєві відмінності в рівнях контрольних та експериментальних груп (табл.1).

Таблиця 1

Рівні сформованості показників художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів

Рівні	На початку експерименту				Після експерименту			
	ЕГ (204 особи)		КГ (232 особи)		ЕГ (204 особи)		КГ (232 особи)	
	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
Креативний	14	6,86	16	6,89	49	24,02	24	10,35
Конструктивний	31	15,2	37	15,95	77	37,75	52	22,41
Репродуктивний	93	45,59	104	44,83	63	30,88	113	48,71
Адаптаційний	66	32,35	75	32,33	15	7,35	43	18,53

З'ясовано, що у студентів як експериментальних, так і контрольних груп спостерігається зниження частки адаптаційного рівня. Для контрольних груп цей показник дорівнює – -14,6%, для експериментальних груп – -25,75%. Проте в експериментальних групах помітна негативна динаміка спостерігається також на репродуктивному рівні – -14,71%. Це засвідчує, що в значно більшій частині студентів експериментальних груп відбулися позитивні зміни загалом, тобто підвищився внаслідок участі в експериментальній роботі рівень сформованості показників художньо-естетичної культури. Найбільша сукупна (для креативного та конструктивного рівнів) позитивна динаміка в експериментальних групах визначена в показниках когнітивного (+52%) та творчо-діяльнісного (+50%) критеріїв.

Сумарна позитивна динаміка (за чотирма критеріями) для креативного рівня становила для КГ – 2,75%, для ЕГ – 17,15%. Сумарна позитивна динаміка (за чотирма критеріями) для конструктивного рівня становила для КГ – 6,5%, натомість в ЕГ – 25,1%. Отже, сумарна позитивна динаміка за цими двома рівнями для КГ становить – +9,25% (22 особи), для ЕГ – +42,25 % (86 осіб), що засвідчує більш помітні зміни у сформованості показників художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

Аналіз ефективності експериментальної роботи з формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів проводився також за допомогою методів математичної статистики: за методикою М. Грабаря і К. Краснянської. Доведено, що отримані результати підтверджують ефективність запропонованих підходів до оптимізації освітньої діяльності педагогічних

університетів з формування художньо-естетичної культури студентів у процесі декоративно-прикладної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності, що полягає в обґрунтування сутності та експериментальній перевірці дієвості змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. Визначено теоретико-методичні засади формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. Художня культура трактується як особистісне утворення, що передбачає розуміння культурного змісту творів мистецтва, засвоєння мистецьких цінностей, трансформації чи інтерпретації їх у власні художні потреби та творчі вироби. Естетичну культуру представлено як особистісне утворення, що відображає розвиненість естетичних смаків, емоційно-почуттєвого культурологічного досвіду та позитивного емоційного ставлення до естетичних явищ об'єктивного навколишнього світу. Художньо-естетичну культуру трактовано як невід'ємну частину духовної і матеріальної культури особистості в контексті набутого нею досвіду через оволодіння засобами мистецтва, що сприяє формуванню знань художньо-естетичної культури, художньо-естетичних цінностей, прагнень, емоцій та готовності до творчої художньо-естетичної діяльності. Художньо-естетичну культуру студентів педагогічних університетів визначено як складову культури майбутніх педагогів, що відображає художньо-естетичні знання, художньо-естетичні цінності, емоційно-мотиваційну спрямованість та здатність до результативної художньо-естетичної діяльності у процесі виконання професійних завдань майбутньої педагогічної діяльності.

2. Виявлено місце декоративно-прикладної діяльності в системі формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. Декоративно-прикладне мистецтво визначено як галузь декоративного мистецтва, що спрямована на створення художніх виробів, що характеризуються декоративною образністю й практичним використанням у побуті. Декоративно-прикладну діяльність студентів педагогічних університетів представлено як дієвий засіб формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів у процесі оволодіння цінностями народного мистецтва, техніками та прийомами створення художніх виробів, реалізації творчих проєктів, збереження та поширення національної культурної спадщини. Визначено можливості декоративно-прикладної діяльності щодо формування художньо-естетичної культури: виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва; усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу; формування навичок, прийомів роботи з матеріалом та репродуктивної інтерпретації мотивів і сюжетів; розвиток творчих умінь і здібностей; стимулювання творчої активності та стійкого інтересу до художньо-

естетичної культури; формування потреби у створенні виробів з урахуванням художньо-естетичної цінності такого виробу; підготовка до свідомої трудової діяльності; формування таких моральних якостей як працелюбність, цілеспрямованість, відповідальність тощо. Виявлено особливості декоративно-прикладної діяльності студентів педагогічних університетів щодо формування художньо-естетичної культури: декоративно-прикладна діяльність студентів педагогічних університетів: є складовою освітнього процесу педагогічних університетів; має дидактичне спрямування; має на меті трансформацію в зміст та форми освітнього процесу закладу вищої освіти; може стати додатковим фаховим надбанням, наповнити зміст гурткової роботи з вихованцями; може виступати інструментом майбутньої професійної взаємодії педагогів з громадою, батьками та різними соціально-виховними інституціями; бере витоки з народної педагогіки, має прояви автентичності; базується на індивідуальному підході до виховання фантазії, уяви, альтернативного мислення особистості студента; сприяє розвитку творчих здібностей та творчого потенціалу студентів педагогічних університетів тощо.

3. Обґрунтовано критерії та визначено показники сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів: когнітивний (пізнавальний інтерес, ерудованість, культурологічний світогляд); емоційно-мотиваційний (естетичний смак, бажання долучитися до культурних надбань, емоційно-почуттєвий культурологічний досвід); ціннісний (ціннісне ставлення до культурної спадщини, прийняття цінностей культури як особистісних, готовність до збереження та поширення художньо-естетичних цінностей); творчо-діяльнісний (художньо-естетична інтерпретація, втілення художньо-естетичних образів у практичну професійну діяльність, здатність створювати продукт художньо-естетичної діяльності). Виявлено рівні сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (адаптаційний, репродуктивний, конструктивний та креативний) та надано їх змістову характеристику. Визначено недоліки організації соціально-виховної роботи педагогічних університетів, що уповільнюють процес формування художньо-естетичної культури студентів: недостатня кількість заходів; відсутність форм роботи за активної участі студентів; низький художньо-естетичний рівень оздоблення приміщень університету; стереотипні, монологічні форми роботи зі студентами; мінімальна кількість форм роботи, де студенти самостійно створюють продукт художньо-естетичної діяльності. У результаті застосування низки діагностичних методів та методик (анкетування, тестування, метод включеного спостереження, нарративні методики, метод ранжування та метод незалежних експертних оцінок) виявлено переважання адаптаційного (32,33% КГ та 32,35% ЕГ) та репродуктивного (44,83% КГ та 45,59% ЕГ) рівнів сформованості показників художньо-естетичної культури студентів.

4. Розроблено змістово-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності. Формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів визначено як процес поступового засвоєння студентами художньо-естетичних знань, розуміння та прийняття художніх та естетичних цінностей, розвитку емоційних спрямувань та мотивації до художньо-естетичної

діяльності під час набуття вмінь та навичок виконання професійних завдань майбутньої педагогічної діяльності. Обґрунтовано складові (змістова та технологічна) змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності. Змістове забезпечення визначено як сукупність змістового наповнення даного процесу: формування художньо-естетичних знань, формування художньо-естетичних цінностей, розвиток емоційної спрямованості та мотивації до художньо-естетичної діяльності, формування норм культури поведінки. Технологічне забезпечення трактується як сукупність форм та методів щодо формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. У структурі технологічного забезпечення визначено комплекс форм (аудиторні – лекції, відеолекторії, майстер-класи, культурологічні бесіди, музейні години, відкриті заліки; позааудиторні – творчі майстерні, ярмарки, форми створення дизайну середовища освітнього простору, виставки) та методів роботи (методи формування свідомості, організації діяльності, стимулювання діяльності студентів, самовиховання, методи народної педагогіки, інформаційно-пошуковий метод, метод створення художнього контексту).

5. Доведено дієвість змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності. Найбільш ефективними формами впровадження змістово-технологічного забезпечення стали: лекції «Функції мистецтва та декоративно-прикладної діяльності в соціально-виховній роботі», «Художня діяльність як засіб духовного розвитку особистості»; культурологічні бесіди «Квітучі сни Катерини Білокур», «Петриківська мальовка Тетяни Пати»; музейні години в Pinchuk Art Center, Музей видатних діячів української культури; відеолекторії «Український оберіг – віддзеркалення гену української нації», «Сторінками творчості майстрів декоративного розпису»; майстер-класи «Виготовляємо квіти з листя для осінньої композиції», «Вчимося мистецтву паперової пластики оригамі»; благодійні ярмарки до акції «Збережемо дитячі мрії»; відвідування виставок новорічних прикрас Клавдієвської фабрики ялинкових іграшок, виставки писанок з різник регіонів України, виставки «Марія Приймаченко. Неосяжне», виставки «Музейний проект «Вікна» Петра Гончара»; музейні години у козацькому селищі «Мамаєва Слобода», Національному музеї українського народного декоративного мистецтва; студентські творчі майстерні на базі різних соціальних інституцій; форми створення дизайну середовища освітнього простору: інсталяції «Великоднє дерево», експозиції «Новорічні мрії», фотозони до календарних свят.

Виявлено значущу позитивну динаміку у студентів ЕГ за креативним та конструктивним рівнями. Доведено, що сумарна позитивна динаміка за цими двома рівнями для КГ – становить +9,25% (22 особи), для ЕГ +42,25 % (86 осіб), що демонструє більш помітні зміни у сформованості показників художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів.

Проблема формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності не вичерпується проведеним дисертаційним дослідженням. *Перспективними напрямками*

дослідження порушеної проблеми можуть стати: виявлення педагогічних умов організації позанавчальної соціально-виховної роботи з розвитку художньо-естетичної культури студентів; обґрунтування змісту та форм підготовки фахівців декоративно-прикладного мистецтва для освітньої сфери; виявлення чинників формування художньо-естетичної культури студентів різних спеціальностей.

Список публікацій здобувача за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Бованенко О.О. Змістовно-технологічне забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів в процесів декоративно-прикладної діяльності: метод. реком. для викладачів, студентів педагогічних університетів, соціальних працівників, соціальних педагогів, організаторів соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю / за заг. ред. Р.Х. Вайноли. Київ-Дніпро : Вид-во «Літограф», 2018. 72 с.

2. Бованенко О.О. Творчі педагогічні майстерні як форма підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : зб. наук. праць. Вип. 16. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. С. 216-221.

3. Бованенко О.О. Художньо-прикладне мистецтво як засіб соціального виховання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : зб. наук. праць. Вип. 17. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. С. 13-18.

4. Бованенко О.О. Аналіз поняття «культура» та її роль в освітньому просторі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка*: зб. наук. праць. Вип. 22. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 3-10.

5. Бованенко О.О. Аналіз наукових підходів до визначення «естетична» та «художня культура» у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : зб. наук. праць. Вип. 23. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 3-8.

6. Бованенко О.О. Виховання художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів: змістовно-технологічне забезпечення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : зб. наук. праць. Вип. 24. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 3-9.

7. Vainola R., Bovanenko O. Decorative and craft activities as one of the factor in forming artistic and aesthetic culture in students of pedagogical universities [Декоративно-прикладна діяльність як чинник формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів]. *Intellectual Archive*. Toronto : Shiny Word. Corp., Canada. 2018, May/June. Vol. 7. No. 3. PP. 55-63.

8. Bovanenko O.O. Analysis of relationship between "Culture" and "Personality" in classification of types of culture [Аналіз взаємозв'язків понять «культура» та «особистість» у класифікації видів культури]. *Problems of the development of modern science: theory and practice*: Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 2018. С. 183-188.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Бованенко О.О. Критерії та показники сформованості художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : матеріали звітної-наукової конференції викладачів, аспірантів, докторантів і студентів Факультету соціально-психологічних наук та управління / гол. ред. В.Б. Євтух. Вип. 3. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2017. С. 70-75.

10. Бованенко О.О. Майстер-клас з декоративно-прикладного мистецтва як засіб формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. *Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні* : матеріали круглого столу, 24 травня 2018 р. / за ред. О.В. Чуйко. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 17-20. URL:

<http://www.psy.univ.kiev.ua/ua/scientificpublications/perspektyvy-rozvytku-sotsialnoi-pedahohiky-v-ukraini> (дата звернення: 29.08.2018).

АНОТАЦІЇ

Бованенко О.О. Формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів у процесі декоративно-прикладної діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 «Теорія і методика виховання». – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова МОН України, Київ, 2018.

У дисертації розкрито сутність понять «художньо-естетична культура студентів педагогічних університетів» та «декоративно-прикладна діяльність студентів педагогічних університетів»; виявлено особливості декоративно-прикладної діяльності студентів педагогічних університетів; обґрунтовано критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний, ціннісний, творчо-діяльнісний), відповідні показники та рівні формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів. Теоретично обґрунтовано складові змістово-технологічного забезпечення формування художньо-естетичної культури студентів педагогічних університетів (напрями, змістове наповнення, форми та методи) та перевірено дієвість їх впровадження на практиці.

Ключові слова: культура, художньо-естетична культура, декоративно-прикладне мистецтво, декоративно-прикладна діяльність, студенти педагогічних університетів, змістово-технологічне забезпечення.

Бованенко О.А. Формирование художественно-эстетической культуры студентов педагогических университетов в процессе декоративно-прикладной деятельности. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 «Теория и методика воспитания». – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова МОН Украины, Киев, 2018.

В диссертации раскрыта сущность понятий «художественно-эстетическая культура студентов педагогических университетов» и «декоративно-прикладная деятельность студентов педагогических университетов»; выявлены особенности декоративно-прикладной деятельности студентов педагогических университетов; обоснованы критерии (когнитивный, эмоционально-мотивационный, ценностный, творческо-деятельностный), соответствующие показатели и уровни формирования художественно-эстетической культуры студентов педагогических университетов. Теоретически обоснованы составляющие содержательно-технологического обеспечения формирования художественно-эстетической культуры студентов педагогических университетов (направления, содержательное наполнение, формы и методы) и проверено действенность их внедрения на практике.

Ключевые слова: культура, художественно-эстетическая культура, декоративно-прикладное искусство, декоративно-прикладная деятельность, студенты педагогических университетов, содержательно-технологическое обеспечение.

Bovanenko Olga Oleksandrivna. The students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture development in the process of arts and crafts activities.

– As a manuscript.

This work in support of candidature for a pedagogical sciences degree in specialty 13.00.07 – Theory and methodology of education. – National Pedagogical Drahomanov University, Ministry of Education and Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

The thesis defines the theoretical and methodological principles of the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture development. The essence of the concepts “the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture”, “the students' of pedagogical universities in the process of arts and crafts activities”; the features of the students' of pedagogical universities arts and crafts activities have been revealed; the theoretical substantiation of contextual and technological support components of the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture development (directions, meaningfulness, methods and forms of work); the criteria (cognitive, emotional and motivational, value, creative and activity) and the relevant indicators of the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture have been substantiated.

The students' of pedagogical universities artistic and aesthetic cultures identified as the part of the future educators' culture, which contains artistic and aesthetic knowledge, artistic and aesthetic values, emotional and motivational orientation, and the ability for productive artistic and aesthetic activities in the process of fulfilling the professional tasks of the future pedagogical activities. The students' of pedagogical universities arts and crafts activities are presented as an effective means of the future educators' artistic and aesthetic culture development in the process of mastering the values of folk art, skills and techniques of creating artistic products, implementing creative projects, preserving and disseminating the national cultural heritage.

The thesis substantiates the criteria and determines the indicators of how the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture has been developed: cognitive (cognitive interest, erudition, cultural worldview); emotional and motivational

(aesthetic taste, a desire to get involved in cultural achievements, a culture of feelings); value (value attitude to cultural heritage, acceptance of cultural values as personal ones, readiness to preserve and disseminate artistic and aesthetic values); creative and activity (artistic and aesthetic interpretation, the embodiment of artistic and aesthetic images into practical professional activity, the ability to create an artistic and aesthetic activity product). It was found that the levels on which the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture has been developed (adaptive, reproductive, constructive and creative) and their informative characteristic is presented.

As a result of the application of a number of diagnostic methods and techniques the predominantly adaptive and reproductive levels of the students' artistic and aesthetic culture indicators development were found: the artistic and aesthetic culture indicators of almost half of the students (44.83% in CG and 45.59% in EG), are developed at the reproductive level, of large number of students –at the adaptation level (32.33% in CG and 32.35% in EG).

The contextual support is defined as a set of contextual content of this process. The following directions have become the contextual components: artistic and aesthetic knowledge development, artistic and aesthetic values development, emotional orientation and motivation for artistic and aesthetic activities, forming the cultural behaviour practices. The technological support is defined as a set of forms and methods in relation to the students' of pedagogical universities artistic and aesthetic culture development. In the technological support structure, the complex of forms (classroom work – lectures, video lectures, master classes, cultural studies, museum hours, academic testing; extra-curricular work – creative workshops, fairs, forms of environmental design of educational space, exhibitions, additional courses) and methods of work (methods of consciousness development, organization of activity, stimulation of the students' activity, self-education, methods of folk pedagogy, information retrieval method, method of creating artistic context, interactive methods) is defined.

It has been found out that both the experimental group students and the control group students are interested in reducing the share of the adaptation level. This index is – -14.6% for the control groups and – -25.75% for the experimental ones. However, in experimental groups, the negative dynamics were also observed at the reproductive level, being – -14.71%. This confirms that in general the vast majority of the experimental groups students experienced positive changes, that is, the level of indicators of artistic and aesthetic culture formation had increased as a result of their participation in experimental work. The highest aggregate positive dynamics in experimental groups (for the creative and constructive levels) is determined in the indicators of cognitive (+ 52%) and creative activity (+ 50%) criteria.

Key words: culture, artistic and aesthetic culture, the students' of pedagogical universities, arts and crafts, arts and crafts activities, contextual and technological support.

Підписано до друку 15.11.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 358
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.